

omgivningen, blir arg eller lämnar klassrummet. Eller så kanske eleven blir tyst och passiv. Under alla omständigheter så är det inte en tillfredsställande situation, varken för eleven, de andra eleverna i klassen eller för läraren. Skolinspektionen framhåller att det är avgörande med en helhetssyn på elevens lärande. Det handlar om att låta olika professioner med olika kompetenser samverka för att fånga och möta elevens behov. Skolinspektionen har sett brister i detta avseende, till exempel att elevhälsans kompetenser inte används på alla skolor, vilket innebär att möjligheterna att belysa elevens hela skolsituation försämras avsevärt.

Enligt skollagen ska elevhälsan omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsans insatser ska stödja elevens utveckling mot utbildningens mål. Varje profession har ett särskilt ansvar att bidra med sin specifika kompetens och att samverka

”Varje profession har ett särskilt ansvar att bidra med sin specifika kompetens ...”

med övriga professioner inom elevhälsan och i skolan.

Inom den specialpedagogiska kompetensen ingår att ha en stor kännedom om olika anpassningar som kan göra undervisningen mer tillgänglig för eleverna. Tillsammans med lärarnas ämneskunskaper kan de gemensamt komma fram till de anpassningar som bäst gynnar elevens lärande. Detta har vi sett behov av för några av de elever som ingår i granskningen.

Det finns hos de lärare Skolinspektionen mött i granskningen en god insikt i vikten av att lära känna individen, skapa en relation och bygga på styrkor för att kunna skapa nödvändiga förutsättningarna för lärande. Flera av dessa lärare är också skickliga på att anpassa undervisningen och bemöta sina elever där de befinner sig. Granskningen har dock visat att det finns en stor frustration hos många lärare över att de inte hinner med att möta alla elevers individuella behov. Här vill Skolinspektionen betona rektorns och huvudmannens ansvar för att se till att lärare får de förutsättningar som behövs för att kunna genomföra en välplanerad undervisning utifrån alla elevers behov.

Skolinspektionen har även mött lärare som är förtvivlade för att de inte vet hur de ska bemöta en elev. Vissa lärare önskar mer stöd och handledning då de upplever att de inte har kompetens att bemöta eleverna och anpassa undervisningen. Även i detta avseende är tillgång till elevhälsans kompetenser av avgörande betydelse.

Jalles föräldrar berättar att Jalle är intelligent och att skolan har konstaterat att han har potential att nå kunskapskraven i alla ämnen. ”Men nu får vi information om att han är underkänd i det ena efter det andra ämnet”, säger mamman och menar att skolan inte kan visa hur de tänker hjälpa Jalle att nå målen. Jalle säger själv att han fick mycket hjälp i början, när han precis hade fått sin diagnos. Han menar att det nu är som vanligt igen; ingen extra hjälp och betygen sjunker. ”Förra året hade jag B i fysik, för den läraren förstod min AD/HD”, säger Jalle. En viktig sak som de flesta lärare inte förstår, berättar Jalle, är att han är rastlös och måste få paus ganska ofta.

Då en av grundpelarna i skolans uppdrag är att elever ska få den ledning och stimulans, extra anpassning eller särskilt stöd som de behöver för sin kunskapsutveckling, är det viktigt att skolan förmår att undanröja negativa

konsekvenser av en funktionsnedsättning. Skolhuvudmännens ansvar för detta är centralt.

Behovet av lugn och ro tillgodoses inte alltid

Flera av eleverna som vi mött i granskningen har ett stort behov av lugn och ro för att kunna lära sig något i skolan. Det kan räcka med alla intryck de får i en klass med många elever för att det ska bli svårt att kunna koncentrera sig på skolarbetet. Skolinspektionen har besökt klasser där det periodvis är stökigt och rörigt. Det kan då bli näst intill omöjligt att fungera för några av de elever som omfattas av granskningen. En skolsituation där eleverna inte känner sig trygga eller inte känner sig delaktiga i de aktiviteter som andra deltar i kan leda till en känsla av utsatthet. Rektorer och lärare på de granskade skolorna löser detta problem på olika sätt. Eller inte alls. Skolinspektionen har sett flera exempel där elevassistenten dagligen på en eller flera lektioner tar med sig eleven ut från klassrummet efter lärarens genomgång. Enskilt arbete i ett annat rum tillsammans med elevassistenten är något som eleven själv föredrar eftersom det ofta är rörigt och stökigt i klassrummet.

Pernilla fick, under en period föregående läsår när det var väldigt rörigt på lektionerna i svenska, sitta och läsa i anslutning till sin mentors klassrum. Där fick hon lugn och ro och hade även möjlighet till kontakt med mentorn om det skulle behövas. Mentorn stämde alltid av utifrån Pernillas läsning och återkopplade till svenskläraren efteråt.

Det här fungerade bra för Pernilla under den här perioden, men samtidigt var det en lösning som man tog till relativt akut och hade inte mentorn funnits där och haft möjlighet att "hjälpa till" så hade Pernilla förmodligen löst situationen på det sätt hon brukar när det inte fungerar i skolan; genom att gå hem.

Jolanda har också möjlighet att gå undan när hon känner att hon behöver en lugnare miljö. Det kan vara på eftermiddagarna, när hon har blivit trött. Då får hon först fråga sin lärare om det är okej och sedan får hon gå till elevassistentens rum. När elevassistenten inte är där så kan hon ibland gå till specialpedagogen istället. Lärarens krav är att Jolanda ska komma tillbaka till klassrummet fem minuter innan lektionen är slut.

Den här möjligheten att dra sig undan gör att Jolanda kan få lugn och ro en stund. Däremot får hon enligt lärarna inte den undervisning hon har rätt till, eftersom elevassistenten inte är utbildad lärare och någon lektionsplanering för dessa tillfällen inte genomförs av läraren. Skolinspektionen vill betona att det är läraren som ska ansvara för lektionens innehåll och planering.

Några av de elever som Skolinspektionen träffat har inte samma möjlighet att få sitt behov av lugn och ro tillfredsställt. Kalle, vars situation beskrevs i förra avsnittet, har väldigt svårt att jobba när det händer för mycket runt honom. En överenskommelse togs för att hjälpa honom i detta; han skulle stundvis få sitta i ett gruppum i anslutning till klassrummet och arbeta. För Kalle var det här en förutsättning för att kunna arbeta och när den överenskommelsen bröts, kände han sig sviken.

Sammanfattningsvis betonar Skolinspektionen, utifrån granskningens resultat, vikten av att utformningen av undervisning och skolmiljö tar sin utgångspunkt i elevernas individuella behov och förutsättningar. Svårigheter som är vanliga hos elever med funktionsnedsättningen AD/HD tar sig olika uttryck hos olika individer. Tidigare studier indikerar att lärare tidvis tillämpar generella och allmängiltiga anpassningar för att kompensera elevers varierande förutsättningar, vilket även denna granskning har visat²³. De anpassningar som sker behöver i större utsträckning ta sin utgångspunkt i kartläggningar som tydliggör elevernas individuella behov. Kartläggningarna behöver omfatta elevens hela skolsituation. Granskningen visar att det på skolorna saknas tillräcklig kunskap om funktionsnedsättningen AD/HD samt vilka konsekvenser denna kan få för elevernas skolsituation. Rektorer och lärare behöver kompetensutveckling och fortbildning samt möjligheter till samverkan så att kunskapen om och förståelsen för elevernas svårigheter ökar. Huvudmän och rektorer måste ta ett större ansvar för att eleverna får en undervisning som gör att de kan nå så långt som möjligt.

Konsekvenser för eleverna

Följande exempel avser illustrera hur det kan kännas för en elev när han eller hon inte får den hjälp som behövs. De svårigheter med att skilja sina egna känslor från det som sker, som många ungdomar med funktionsnedsättningen AD/HD har, gör att svikna löften och andra motgångar kan bli extra svåra att hantera:

För Loke blir det fort för mycket av allting; intryck, uppgifter i SO, text i svenska, diskussioner med klasskompisar, känslor; för mycket känslor. Loke, hans föräldrar och skolan har kommit överens om att lärarna ska hjälpa honom genom att dela upp uppgifterna i delmoment, så att det blir hanterligt och överskådligt. Annars blir det för mycket. Om Loke får möjlighet att göra en del i taget så går det hur bra som helst. Loke menar att vissa lärare är jätteduktiga på att hjälpa, men tyvärr är det flera av lärarna som glömmer bort. "Det funkar kanske i några veckor, men sen glömmer dom bort; eller struntar i det!", säger han. Ibland blir allting bara för mycket för mycket. Då orkar inte Loke mer. Då går han hem. "Det har varit så här sen i fyran, jag orkar inte mer – jag är bara ledsen hela tiden", säger Loke.

Loke har stora svårigheter att bearbeta ett stort arbetsmaterial, vilket har med hans funktionsnedsättning att göra. Den överenskommelse som gjordes att uppgifterna skulle delas upp i mindre delar var högst relevant i sammanhanget. Det faktum att den bröts gjorde inte bara Loke ledsen, konsekvensen blev även att förutsättningarna för honom att klara av sitt skolarbete försämrades avsevärt.

2.3 | Uppföljning

Enligt skollagen har huvudmannen ett tydligt ansvar att systematiskt och kontinuerligt följa upp, analysera, planera och utveckla utbildningen. Ett

²³ Myndigheten för skolutveckling (2005), Velasquez (2012).

sådant arbete ska även ske på skolenhetsnivå och rektorn ansvarar för att det genomförs.²⁴ I detta arbete ingår att säkerställa att alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling.

Skolinspektionen har sett att många skolor i granskningen inte i tillräcklig utsträckning utreder, följer upp eller utvärderar skolsituationen för elever i behov av särskilt stöd.²⁵

Uppföljning endast på begäran

På samtliga skolor i denna granskning finns olika forum där lärarna och elevhälsopersonal kan reflektera över vad som fungerar och inte fungerar för olika elever i undervisningen. Skolinspektionen har dock inte på någon skola funnit att det med någon systematik sker uppföljningar och utvärderingar av de åtgärder och anpassningar som sätts in för eleverna.

I tidigare avsnitt har vi beskrivit att kartläggningar saknas eller att det finns stora brister i de kartläggningar som har genomförts. Det kan vara på sin plats att påpeka att om skolan ska kunna avgöra om de anpassningar som genomförs är relevanta och har avsedd effekt, behöver syfte och mål för insatserna ha satts upp tidigare. För att kunna sätta sådana mål krävs först fullgoda kartläggningar. Kedjan måste vara tydlig: Kartläggning, analys av behov och åtgärder, sätta upp mål, uppföljning, justering av åtgärder.

Utöver de forum som finns för personal, elevhälsa med flera, sker också möten direkt mellan lärare och elevhälsan, där de tillsammans går igenom och följer upp aktuella elevärenden. Det handlar då ofta om de mest "akuta fallen" eller om det är någonting särskilt en lärare vill diskutera.

"Kartläggning, analys av behov och åtgärder, sätta upp mål, uppföljning, justering av åtgärder ..."

Några av skolorna har regelbundet återkommande samarbetsmöten med vårdnadshavare för att diskutera hur det fungerar för eleverna. Detta sker dock främst när någonting inte fungerar som det är tänkt. Uppföljningar sker inte systematiskt, utan det är oftast först när någon, exempelvis en vårdnadshavare, påtalar att någonting i elevens situation inte fungerar som skolan gör en uppföljning. När allting "rullar på" så sker inte några uppföljningar.

För mycket ansvar ligger på vårdnadshavaren

Samverkan mellan hem och skola är en viktig förutsättning för att barn och ungdomar ska få en bra skolsituation. Men vissa vårdnadshavare i granskningen menar att det inte handlar om samverkan, utan om att de som vårdnadshavare måste ägna tid och kraft åt att bevaka sina barns rättigheter och trycka på skolan för att deras barn ska få det stöd de har rätt till.

Flera av de vårdnadshavare som Skolinspektionen har mött uttrycker en känsla av att skolledning och personal uppfattar dem som "jobbiga föräldrar". Vårdnadshavarna upplever att uppföljningen av deras barns skolgång brister. En vårdnadshavare menar exempelvis att om hon inte hade påpekat upprepade gånger att dotterns skolsituation inte fungerar så hade skolan fortsatt med samma arbetssätt, trots att arbetssättet stod i strid med det som var överenskommet. För en annan elevs del så uppger skolans ledning

²⁴ Skollagen (2010:800)

²⁵ Skolinspektionen (2012 a)

att någon kontinuerlig uppföljning inte sker utan "mamman hör av sig om det är något". I det fallet räknar alltså skolan med att vårdnadshavaren ansvarar för uppföljningen. Ytterligare exempel som visar att ansvaret för en elevs skolsituation läggs på vårdnadshavaren är att de måste ta ledigt från arbetet för att komma och hämta sitt barn för att skolan inte kan "hantera" honom eller henne.

Flera vårdnadshavare beskriver också att de måste lägga många timmar per vecka på att stötta sina barn vid läxarbete och inför prov. Även i de fall det finns möjlighet till läxhjälp på skolan så fungerar den inte alltid. Det finns inte alltid kompetens bland de lärare som ansvarar för läxhjälp som har förståelse för funktionsnedsättningen AD/HD. En vårdnadshavare påpekar också följande när hon ska beskriva att läxhjälp inte är någonting för hennes son: "Ska man gå dit så måste man kunna förklara vad man behöver hjälp med, för att kunna få någon hjälp. Det kan inte min son."

Konsekvenser för eleverna

Under Lindas första termin i årskurs 7 skedde inte någon uppföljning av hennes skolsituation eller hur det gick för henne, om hon fick de insatser som hon behövde. Linda har, på grund av sina svårigheter, bland annat behov av att få möjlighet till muntliga genomgångar och redovisningar. I princip alla prov och uppgifter under terminen var skriftliga och systemet för att informera hemmet om läxor fungerade inte. Linda lämnade inte in några uppgifter och gjorde inte några läxor på hela terminen. Det här berodde inte på att hon var lat eller slarvig, utan det ligger i hennes svårigheter, betonar mamman; svårigheter med att organisera och strukturera sin vardag och att komma ihåg exempelvis läxor. Nu kände inte alla lärare till Lindas behov, eftersom informationen av någon anledning hade fallerat. Med en uppföljning och även en återkoppling till hemmet hade Linda kunnat få stöd tidigare. "Jag förstod inte att hon låg så mycket efter, hon hade ju inte haft några hemuppgifter och jag hörde aldrig något från skolan. Nu hade vi att göra hela jullovet", berättar mamman.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att de skolor som omfattats av granskningen i större utsträckning behöver följa upp och utvärdera de insatser som genomförs för de aktuella eleverna. Utan uppföljning har rektor inte ett bra underlag för bedömning av om insatserna fungerar eller behöver omvärderas.

Det är angeläget att uppföljning och utvärdering av insatser inte bara sker på individnivå utan även på systemnivå. Huvudmannen och skolan behöver kontinuerligt ompröva sin verksamhet och vidta åtgärder för att alla elever ska få en så god utbildning som möjligt och kunna nå kunskapskraven.

Granskningen visar även att vårdnadshavarna får ta ett alltför stort ansvar för sina barns skolsituation, vilket kan innebära att barn till mindre "röststarka" vårdnadshavare inte får det stöd de behöver.

3 | Avslutande diskussion

Huvudmannen och skolan har ett övergripande ansvar för att alla elever ska få en god utbildning, med hänsyn tagen till deras olika behov och förutsättningar.

Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas olika förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.²⁶ Det handlar bland annat om vikten av att ha höga och positiva förväntningar på eleven med tilltro till elevens möjligheter att utvecklas. En lyckad skolgång har stor betydelse för elevernas framtid, såväl på ett individuellt plan som på ett samhälleligt.

Lärares kompetens och engagemang är en av de skolrelaterade faktorer som i högst grad påverkar elevers möjlighet att lyckas i skolan. Kring detta finns en hög samstämmighet, både i svensk och i internationell forskning. Det som lyfts fram för att beteckna en framgångsrik lärare är bland annat att läraren motiverar sina elever genom att ha ändamålsenliga förväntningar på dem och samtidigt kopplar undervisningen till elevernas erfarenheter.²⁷

Skolan måste kartlägga behov och förutsättningar

För att kunna ställa ändamålsenliga förväntningar och koppla undervisningen till elevernas erfarenheter krävs att skolan kartlägger elevers behov och förutsättningar. Om läraren inte vet vad eleven kan och ännu inte lärt sig, inte känner till svårigheter och styrkor, så blir det svårt att ha rätt förväntningar på eleven. I det här sammanhanget finns det också fog att hävda att god

²⁶ Skollagen (2010:800)

²⁷ Hattie (2009), Håkansson & Sundberg (2013).

kunskap om funktionsnedsättningen AD/HD och hur den påverkar elevernas lärande är väsentligt för att lärarna på bästa sätt ska kunna möta eleverna.

I granskningen har vi mött lärare som upplever sig behöva mer kunskap om funktionsnedsättningen för att kunna anpassa undervisningen och bemöta elever på bästa sätt. I tidigare granskningar av skolsituationen för elever med andra funktionsnedsättningar har resultaten bland annat visat att lärare har begränsade kunskaper om hur elevernas olika förutsättningar påverkar deras lärande.²⁸ Det här stärker Skolinspektionens uppfattning att rektor och huvudman måste ta ett tydligare ansvar för att lärare ska få den kompetensutveckling de behöver och möjlighet till samverkan.

Tid för läraren att lära känna den enskilde eleven

Det är också viktigt att läraren får tid att lära känna sina elever för att se dem som enskilda individer som lär sig på olika sätt. Samtidigt som kunskap om funktionsnedsättningen är viktig, måste man komma ihåg att elever med funktionsnedsättningen AD/HD långt ifrån är en homogen grupp. Även om en del svårigheter är gemensamma så kan de ta sig olika uttryck och påverka individerna på olika sätt.²⁹

”... viktigt att läraren får tid att lära känna sina elever ...”

Flera av eleverna som Skolinspektionen har följt upplever att de gång på gång misslyckas. För dessa elever är risken stor att de till slut tappar tron på sig själva. I granskningen har vi mött elever som oroar sig för framtiden; de funderar på om de kommer att klara av gymnasiet, om de någonsin kommer att få ett arbete och så vidare. Några av eleverna ser inte någon större mening med att försöka göra sitt bästa i skolan, och tycker inte heller att de lär sig något i skolan. Utan kunskap om vilka svårigheter funktionsnedsättningen AD/HD kan innebära och vilka uttryck svårigheterna kan ta finns en risk att elever med denna funktionsnedsättning inte blir bemötta på ett sätt som gynnar deras utveckling³⁰. Sammantaget har vi sett att alla elever i granskningen inte har en skolsituation som ger dem förutsättningar att lyckas.

Viktigt att också belysa faktorer på grupp- och organisationsnivå

Skolan är en sammansatt organisation med olika kompetenser utöver lärarens. För att elever med funktionsnedsättningen AD/HD ska ha möjlighet att lyckas måste deras behov och förutsättningar, deras styrkor och svårigheter, tydliggöras. Granskningen har visat att de kartläggningar och utredningar som genomförs i huvudsak fokuserar på individrelaterade faktorer och inte belyser hur faktorer på grupp- och organisationsnivå påverkar elevernas lärande. Det är viktigt att skolan kartlägger hur omgivande faktorer samspelar och på olika sätt kan påverka elevernas styrkor och svårigheter. Omgivande faktorer kan exempelvis vara elevgruppernas sammansättning, undervisningens genomförande och lärarnas kunskap och förhållningssätt. En kartläggning som täcker in dessa aspekter är nödvändig som utgångspunkt för att kunna utforma relevanta insatser som kan möta elevernas behov och

28 Skolinspektionen (2009, 2010, 2011, 2012)

29 Kutcher, M.L (2010)

30 Karlberg, M

förutsättningar. Huvudmannen och skolan måste se till att elever får det stöd som kartläggningen visar att de har behov av. Skolinspektionen vill betona vikten av att skolorna i större utsträckning har tillgång till och använder specialpedagogisk kompetens som tillsammans med lärarnas ämneskunskaper kan komma fram till de anpassningar som bäst gynnar elevens lärande.

Viktigt få känna att man lyckas

Förutom att alla elever i grundskolan, vid behov, har rätt till extra anpassningar eller särskilt stöd, ska alla elever ges möjlighet att utvecklas så långt som möjligt genom ledning, stimulans och lämpliga utmaningar. Det är oerhört viktigt för en ung människas självkänsla att få känna att man lyckas. Rektor och lärare måste hitta sätt att lyfta alla elevers individuella styrkor. Det är extra viktigt för elever med en funktionsnedsättning att få chans att utveckla sina styrkor.

Russel Barkley hävdar att det är fel att lägga skulden på ett barn med funktionsnedsättningen AD/HD som inte kan planera och organisera sin skoldag. Det är som att ställa ett blint barn till svars för att han eller hon inte kan se. En ung människa som blir beskylld och kanske bestraffad för att vara lat och slarvig när han eller hon faktiskt gör sitt bästa men inte har förmågan, riskerar att börja anklaga sig själv. Känslan av att inte räcka till och känslan av att hela tiden underprestera kan bli så stor hos ungdomarna att de riskerar att hamna i depression.³¹

”... skolan ska låta eleven och vårdnadshavarna vara reellt delaktiga ...”

Skolverkets studier kring elever med olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, exempelvis AD/HD, visar att mer än hälften av ungdomarna inte når målen i årskurs nio.³² Konsekvenserna av detta kan bli att ungdomarna inte alls påbörjar eller avbryter redan påbörjade gymnasiestudier, vilket anses vara en hög riskfaktor för unga att hamna i utanförskap. Unga som saknar gymnasieutbildning är kraftigt överrepresenterade bland arbetslösa, försörjningsstödsberoende och förtidspensionerade.³³

Delaktighet för elever och vårdnadshavare

Skolinspektionen vill också framhålla att skolan ska låta eleven och vårdnadshavarna vara reellt delaktiga i elevens skolgång så att deras erfarenheter och kunskaper tas tillvara i skolans arbete med att ge eleven en utbildning av god kvalitet och möjlighet att nå de nationella målen. Granskningen har visat att många vårdnadshavare upplever att de måste kämpa hårt för att deras barn ska få de anpassningar de behöver, och att omprövningar av insatser inte sker förrän de trycker på. Om skolan väntar med att agera tills vårdnadshavarna reagerar kommer elever med vårdnadshavare som inte har möjlighet eller kunskap att bevaka sitt barns rättigheter att få sämre möjligheter att lyckas i skolan. Många vårdnadshavare upplever att det läggs ett alltför stort ansvar på deras axlar.

31 Barkley, R.A (2000)

32 Skolverket (2001, 2009 a.)

33 Olofsson J, Lundahl, L mfl (2012)

Huvudmannens ansvar

Ytterst är det huvudmannens ansvar att se till att elevernas skolsituation följs upp och att skolan vidtar de anpassningar och insatser som behövs för att alla elever ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. För att nå dit behöver fokus skifta från den enskilde elevens svårigheter till rektorns och huvudmannens förmåga att erbjuda en skola som passar alla elever.

4 | Syfte och frågeställningar

Skolinspektionen har funnit det angeläget att synliggöra hur skolsituationen för elever med diagnosen AD/HD fungerar. Tidigare granskningar och undersökningar genomförda av Skolinspektionen och andra skolmyndigheter indikerar att det finns en del att utveckla vad gäller utformning och organisering av utbildning för elever med olika typer av funktionsnedsättningar samt även vad gäller tillgången till stöd och anpassningar för dessa elevgrupper. Av den anledning har frågor som rör kartläggning av behov och anpassning av undervisning prioriterats i denna granskning.

Granskningens syfte har formulerats på följande vis:

Syftet är att granska om skolan gör kartläggningar och analyser för elever med diagnosen AD/HD för att kunna anpassa undervisning och studiemiljö efter varje elevs förutsättningar och behov samt om skolan genomför dessa anpassningar. Granskningen ska också identifiera utvecklingsområden och framgångsrika exempel på utformning och genomförandet av utbildningen.

Granskningens frågeställningar med underfrågor har varit följande:

- Gör skolan en kartläggning och analys av de förutsättningar och behov som den enskilde eleven med diagnosen AD/HD har, så att utbildningen kan anpassas på bästa sätt därefter?
 - Kartlägger och analyserar skolan de individuella behov och förutsättningar för lärandet som eleven med diagnosen AD/HD har?
 - Tar skolan hänsyn till tidigare pedagogiska utredningar, erfarenheter och åtgärder vid planering av elevens nuvarande skolsituation?

- Genomför skolan en kontinuerlig utvärdering och uppföljning av vidtagna åtgärder för eleven med diagnosen AD/HD?
- Är undervisningen anpassad efter hur den enskilde eleven med diagnosen AD/HD lär sig?
 - Anpassas undervisningen med utgångspunkt från de behov och förutsättningar som eleven med diagnosen AD/HD har?
 - Visar läraren höga förväntningar på förmågan hos eleven med diagnosen AD/HD?
- Är skolmiljön i lektionssalar och i övrig skolmiljö anpassad så att skol-situationen i övrigt präglas av trygghet och studiero för den enskilde eleven med diagnosen AD/HD?
 - Anpassas undervisningen för att främja trygghet och studiero för den enskilde eleven med diagnosen AD/HD?
 - Görs anpassningar i skolmiljön för att främja trygghet och studiero utifrån de individuella behov som eleven med diagnosen AD/HD har?

5 | Metod och genomförande

En utgångspunkt för denna granskning har varit en önskan att tydliggöra de enskilda elevernas situation. Granskningen har därför haft ett elevnära perspektiv där fokus har varit att följa eleverna i deras skoldagar. Detta har skett genom observationer under tre skoldagar, av både lektioner och raster. Observationerna har kompletterats med intervjuer med eleverna och med personer som utgör, påverkar och känner till elevernas skolsituation.

Totalt i granskningen har 21 elever och deras vårdnadshavare deltagit, av 24 tillfrågade. Eleverna har gått i årskurs 7 och 8 på åtta skolor i fem olika kommuner. Samtliga elever i granskningen har diagnosen AD/HD.

För att minimera risken för att de elever och vårdnadshavare som deltar i granskningen ska kunna spåras, har ett antal åtgärder vidtagits. Vid urvalet av deltagande kommuner var en vägledande princip att antalet verksamheter som helhet inte skulle vara för begränsat. De skolor som sedan blivit aktuella har fått fingerade namn och verksamhetsrapporterna har skrivits på ett sådant sätt att enskilda elever inte ska kunna urskiljas. De elevberättelser och exempel som återges i den här rapporten är sammansatta utifrån fler elevers erfarenheter av sin skolsituation och elevernas namn är fingerade. Fler elever kan således känna igen sig i samma exempel.

Elever och vårdnadshavare har tillfrågats om de är intresserade av att delta i granskningen och vårdnadshavarna har sedan fått ge ett skriftligt samtycke. Information har också utgått om att det när som helst under processen är möjligt att avbryta sitt deltagande.

Efter att myndighetens ledning fastställt granskningens syfte och frågeställningar har projektledningen i samråd med projektmedarbetarna utarbetat ett bedömningsunderlag med utgångspunkt i styrdokument, tidigare utredningar och forskning. Verktyg i form av exempelvis intervjuguider och observationsscheman för att samla in, dokumentera och analysera data har också tagits fram. Referenspersoner från Skolverket, Specialpedagogiska skol-

myndigheten och Umeå universitet har bidragit med synpunkter vid framtagande av dessa verktyg och underlag. Projektet har även löpande kommunicerats med företrädare för intresseorganisationen Attention. För att kvalitets-säkra projektets verktyg genomfördes en pilotstudie.

Inför besöken i de olika verksamheterna har dokumentstudier genomförts. Den dokumentation som hämtats in från skolorna är de utredningar och kartläggningar avseende aktuella elever som skolan har genomfört samt åtgärdsprogram, dokumentation från elevhälsoträffar och uppföljningar rörande eleverna. Dokumentanalysen har genomförts för att granska vad som ligger till grund för verksamheternas åtgärder och insatser för de elever som ingår i granskningen. Dokumentstudierna har också fungerat som ett underlag för observationer och intervjuer.

Under besöken i verksamheterna har observationer genomförts både i klassrumssituationer och under raster. Observationerna har genomförts för att ta reda på i vilken mån undervisningen och skolmiljön anpassas utifrån behovet hos den enskilde eleven.

Intervjuer har genomförts med elever och med vårdnadshavare, med lärare, rektor, elevhälsa och med representant för huvudmannen. Intervjuer har genomförts för att fördjupa och förtydliga den information som dokumentstudier och observationer gett samt för att inhämta ytterligare information.

Skolinspektionen har, efter att ha granskat verksamheterna, identifierat ett antal utvecklingsområden som lyfts i beslut riktat till respektive huvudman.

6 | Referenser

Barkley, R.A. (1997)	ADHD and the nature of self-control. New York: Guilford Press.
Barkley, R.A. (2000)	Taking Charge of AD/HD: The Complete, Authoritative Guide for Parents. New York: Guilford Press.
Hattie, John. (2009)	Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. Routledge.
Håkansson, Jan & Sundberg, Daniel. (2013)	Utmärkt undervisning. Framgångsfaktorer i svensk och internationell belysning. Natur & Kultur.
Kutscher, M.L. (2010)	AD/HD att leva utan bromsar. Natur & Kultur, Stockholm.
Myndigheten för skolutveckling (2005)	Elever som behöver stöd men får för lite. Stockholm: Liber distribution.
Olofsson, J, Lundahl, L mfl (2012)	Ungas övergångar mellan skola och arbete. Förutsättningar, strategier och åtgärder. Umeå: Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap, Umeå universitet.
Riksförbundet Attention. (2011)	"Allt är en kamp" – en undersökning av skolsituationen för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.
Ronhovde, Iglum. (2006)	Om de bara kunde skärpa sig
Skolinspektionen (2009)	Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i grundskolan. Rapport 2009:6.
Skolinspektionen (2010)	Skolsituationen för elever med funktionsnedsättning i gymnasieskolan. Rapport 2010:4.
Skolinspektionen (2011)	Läs- och skrivsvårigheter/dyslexi i skolan. Rapport 2011:8.
Skolinspektionen (2011a)	Olika elever – samma undervisning 2010.

Skolinspektionen (2012)	Inte enligt mallen. Om skolsituationen för elever i grundskolan med diagnos inom autismspektrumtillstånd. Rapport 2012:11.
Skolinspektionen (2012a)	En skola med tilltro lyfter alla elever 2011.
Skolverket (2001)	Tre magiska G:n. Skolans insatser för elever med funktionshinder.
Skolverket (2006)	På andras villkor. Skolans möte med elever med funktionshinder. Kalmar: Fritzes.
Skolverket (2009)	Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer. Sammanfattande analys. Stockholm: Fritzes.
Skolverket (2009a)	Skolan och Asperger syndrom.
Socialstyrelsen (2002)	AD/HD hos barn och vuxna.
Socialstyrelsen (2010)	Barn som utmanar. Barn med AD/HD och andra beteendeproblem.
Velasquez (2012)	AD/HD i skolans praktik. En studie om normativitet och motstånd i en särskild undervisningsgrupp. Uppsala studies in education no 130.

Regelbunden tillsyn av alla skolor

SKOLINSPEKTIONEN granskar skolverksamhet, förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet. Utgångspunkten är de lagar och regler som finns för verksamheten.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar kvaliteten i skolor och andra verksamheter inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER, FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev

Fristående skolor

– kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.